

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta

Zdenka Hešterová (Muráriková)

Zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1938 - 1945

 BELIANUM

Banská Bystrica
2014

Zdenka Hešterová

**ZBROJÁRSKY PRIEMYSEL NA STREDNOM
POVAŽÍ V ROKOCH 1938-1945**

Banská Bystrica 2014

PUBLIKÁCIA VYŠLA V RÁMCI RIEŠENIA VEDECKÉHO PROJEKTU:
VEGA č. 1/0546/13 „Lesk a tieň hospodárskeho vývoja Slovenska
1939 – 1941“.

NÁZOV:
**Zbrojársky priemysel na strednom Považí
v rokoch 1938-1945**

AUTOR:
Mgr. Zdenka Hešterová, PhD.

RECENZENTI:
Prof. PhDr. Karol Fremal, CSc.
Doc. PhDr. PaedDr. Karol Janas, PhD.
PhDr. Ľudovít Hallon, CSc.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici
Edícia: Filozofická fakulta, 2014

ISBN 978-80-557-0824-9

OBSAH

Úvod	5
Kapitola 1 Zbrojársky priemysel na Slovensku v tridsiatych rokoch 20. storočia	15
Zbrojársky priemysel na strednom Považí na prelome rokov 1938/1939 (od Mníchova po vznik Slovenského štátu)	33
Kapitola 2 Zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1939-1941 (od vzniku Slovenského štátu do vojny proti Sovietskemu zväzu)	48
Ovládnutie kľúčových zbrojárskych závodov na strednom Považí Nemeckom a otázka ich postavenia pri utváraní nemeckej „Schutzzone“.	48
Financovanie považských zbrojoviek	60
Špecifické problémy zbrojárskej výroby v rokoch 1939-1941 (od vzniku Slovenského štátu do vojny proti ZSSR)	63
Kapitola 3 Rozvoj zbrojárskej výroby na strednom Považí (od vojny proti Sovietskemu zväzu do leta 1943)	89

Kapitola 4	110
Maximálne využitie slovenského zbrojárskeho priemyslu na strednom Považí pre potreby nemeckej brannej moci (od leta 1943 – po zánik Slovenskej republiky)	
Odboj zamestnancov a nemecké represálie	131
Letecká továreň v Trenčianskych Biskupiciach (1943-1945)	139
Kapitola 5	154
Evakuácia a ničenie zbrojárskych závodov na strednom Považí	
Kapitola 6	170
Zamestnanosť, národnostné a sociálne pomery v zbrojárskych závodoch na strednom Považí v rokoch 1939-1945	
Zamestnanosť v Škodových závodoch v Dubnici nad Váhom a v Považskobystrickej zbrojovke v rokoch 1939-1945	170
Národnostná skladba a rozpory medzi zamestnancami zbrojoviek	176
Sociálne pomery zamestnancov povážskych zbrojoviek	184
Záver	202
Summary	207
Pramene a literatúra	210

ÚVOD

Územie stredného Považia patrilo k najvýznamnejším priemyselným oblastiam Slovenska s rozhodujúcim zastúpením zbrojárskeho odvetvia. Dva najväčšie a najdôležitejšie podniky sa nachádzali v Dubnici nad Váhom a Považskej Bystrici. Väčšina zbrojných podnikov na Slovensku netvorila vlastné spoločnosti, ale bola súčasťou veľkých celoštátnych alebo zahraničných koncernov. Dubnický závod bol pobočným závodom spoločnosti Škoda Plzeň a továrň v Považskej Bystrici pobočkou Československej Zbrojovky. Presun a nová výstavba zbrojných závodov, zbrojných programov v už fungujúcich továrňach, výstavba opevnení, rôznych vojenských zariadení, skladov, dopravnej infraštruktúry a energetiky sa realizovali v dôsledku vojenského ohrozenia zo strany Nemecka najmä od polovice tridsiatych rokov 20. storočia. V prípade konfliktu sa stredné Považie považovalo za relatívne najmenej zraniteľné územie a mala tu vzniknúť nová dôležitá základňa československého zbrojného priemyslu.

Po úprave štátoprávneho usporiadania Československa sa v období druhej republiky zmeny zásadným spôsobom dotkli aj zbrojárskeho priemyslu na území Slovenska. Uvedená etapa však trvala len krátko a už v marci 1939 sa Československo rozpadlo a vznikol samostatný Slovenský štát. Tento vývoj bol úzko spätý najmä so snahami nacistického Nemecka o rozpad Československa. Paradoxne zbrojárske podniky, ktoré mali pôvodne slúžiť na obranu proti nemeckej hrozbe, začali vyrábať

pre potreby nemeckej brannej moci. Nemecko malo záujem o využitie slovenského hospodárstva a v rámci neho aj zbrojárskeho priemyslu pre svoje vojenské plány. Práve v zbrojárskom priemysle bola výrazná nemecká exploatacia slovenského hospodárstva.

Ovládnutie a podriadenie slovenského zbrojárskeho priemyslu nemeckým potrebám je hlavnou témou monografie *Slovenský zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1938-1945*. Problematika je ponímaná najmä v súvislosti s nemeckou expanzívnu politikou a nemeckým ovládnutím zbrojárskeho priemyslu na príklade dvoch kľúčových zbrojoviek v Dubnici nad Váhom a Považskej Bystrici a od roku 1943 aj Leteckej továrne v Trenčianskych Biskupiciach, ktorá bola jedinou leteckou továrňou na Slovensku vyrábajúcou vojenské lietadlá nemeckého vzoru pre potreby nemeckej armády. Spoločný nemecký postup uplatňovaný voči vybraným závodom, ako aj ich vzájomné prepojenie bolo evidentné vo viacerých oblastiach. Zámerom monografie je zároveň začleniť problematiku do širšieho kontextu. Ide o prepojenie mnohých jednotlivých oblastí, ktoré zahŕňajú nielen hospodársku, ale aj sociálnu, politickú a technickú doménu. Rôzne roviny sa spájajú v kauzálnom reťazci: investície, produkcia, obchodné aktivity, sociálny program, väzby na štátnu a medzinárodnú politiku.

Monografia vyšla v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0546/13 „Lesk a tieň hospodárskeho vývoja Slovenska 1939 – 1941“. K výskumu zbrojárskeho priemyslu na strednom Považí v rokoch 1938-1945 viedla autorku predovšetkým skutočnosť nedostatočného spracovania danej témy v slovenskej historiografii. Slovenská a zahraničná historiografia sa zbrojárskej výrobe venuje prevažne len okrajovo v rámci celkovej hospodárskej situácie alebo politických dejín. Vo všeobecnosti sa hospodárskej tematike venuje podstatne menšia pozornosť ako politickým, či vojenským udalostiam. Je to paradoxné, pretože práve rozvoj hospodárstva výraznou mierou vplýva na samotnú existenciu štátu.

Na Slovensku od 50. rokov 20. storočia vznikali rôzne vedecké práce, ktoré sa priamo, alebo len okrajovo venovali hospodárstvu Slovenska v rokoch 1938-1945. Do roku 1989 boli vedecké kruhy usmerňované

komunistickým režimom a väčšina prác, ktoré vznikli, boli poznačené marxistickou ideológiou a jednostranným vnímaním problematiky. Na prelome 50. a 60. rokov 20. storočia vyšlo k skúmanej hospodárskej problematike trojzväzkové dielo Václava Krála *Otázky hospodárskeho a sociálneho vývoje v českých zemích v letech 1938-1945* (1959). Od 50. rokov bolo v Ekonomickom časopise publikovaných niekoľko štúdií Adely Hornovej pojednávajúcich o ekonomike Slovenského štátu. Priamo vplyv Nemecka na slovenské hospodárstvo analyzujú monografie od Ľudovíta Kováčika – *Slovensko v sieti nemeckého finančného kapitálu* (1955), Ľubomíra Liptáka – *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom* (1960) a neskoršie dielo Ladislava Suška – *Počiatky hospodárskej exploatácie Slovenska nacizmom* (1977). Po nástupe politickej normalizácie od prelomu 60. a 70. rokov až do revolúcie 1989 vyšli viaceré publikácie a štúdie s hospodárskou problematikou. Václav Průcha vytvoril syntetické dielo *Hospodárske dejiny Československa v 19. a 20. storočí* (1974), Štefan Horváth a Ján Valach vydali *Peňažníctvo na Slovensku v rokoch 1918-1945* (1978) a publikovali sa dokumenty od Viléma Prečana - *Dokumenty v SNP. II. Nemci a Slovensko*.

Do slovenskej historiografie, etnológie a sociológie výraznejšie prenikli západné myšlienkové prúdy až po roku 1989. K najnovším prácam zaoberajúcim sa hospodárskymi pomermi 1. Slovenskej republiky patria viaceré monografie a štúdie hospodárskych historikov Petra Mička, Ľudovíta Hallona, Miroslava Sabola: *Hospodárska politika Slovenského štátu: Kapitoly z hospodárskych dejín Slovenska v rokoch 1938 – 1945* a *Nemecký finančný kapitál a stredné Slovensko v rokoch 1939-1945* od Petra Mička, Ľudovít Hallon a Miroslav Sabol - *Zlaté roky hospodárskeho vývoja Slovenskej republiky 1940-1943*, Ľudovít Hallon, Miroslav Sabol a Anna Falisová - *Vojnové škody a rekonštrukcia Slovenska 1944-1948* atď. Môžeme spomenúť aj publikácie: Václav Průcha a kol. - *Hospodárske a sociálne dejiny Československa 1918-1992 (1. diel obdobie 1918-1945)*, Valerián Bystrický - *Vystahovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938 – 1939*, Samuel Cambel - *Hospodárske pomery v Slovenskom národnom povstaní, Slovenská dedina*

1939 – 1945, Miroslav Fabricius - *Slovenské hospodárstvo v „európskom veľkopriestore“* a mnohé ďalšie. V tomto období vyšlo aj osem ročníkov vedeckého zborníka Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov, v ktorých sú aj štúdie venované hospodárskej problematike.

V slovenskej historiografii chýba vedecká práca, ktorá by sa konkrétne venovala zbrojárskemu priemyslu v rokoch 1938-1945. Možno spomenúť iba čiastkové štúdie: *Československá zbrojná výroba na Slovensku v 30. a 40. rokoch 20. storočia (predstavy a realita)* Zoltána Katrebu a *Zbrojárska výroba a urbanizácia na Slovensku v 19. a 20. storočí (etapy, geopolitické aspekty, dôsledky)* Ľubomíra Liptáka. K dejinám zbrojárskeho závodu na Považí vyšlo niekoľko starších monografií. História Škodových závodov v Dubnici nad Váhom, najväčšieho zbrojárskeho podniku v danom období na Slovensku, sa zaoberal Ladislav Suško a bývalý námestník podnikového riaditeľa Škodovky Alois Vaněk v monografii z roku 1976 - *Z histórie strojárskeho a metalurgického závodu v Dubnici nad Váhom 1928-1949*. Dubnickému závodu sa venovala pozornosť aj v monografiách o meste Dubnica nad Váhom. Celý koncern Škoda Plzeň v rokoch 1918-1945 spracoval Vladimír Karlický v monografii *Svět okřídleného šípů* a v starších publikáciách zo 60. rokov Václav Jíša a Alois Vaněk *Škodovy závody 1918-1938* a *Škodovy závody 1859-1965*. Dubnickému závodu však títo autori venovali len veľmi malú pozornosť. Dejiny zbrojného závodu v Považskej Bystrici sa zaoberal Karol Janas - *Považské strojárne. Od muničky po ZVL*, ale aj Karol Smetana - *Zabudnutá munička na Považí (1934-2004)*. Koncern brnenskej zbrojovky spracoval Otakar Franěk v diele *Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky: Koncern brněnské Zbrojovky v letech 1939 – 1945* (1973).

Treba podotknúť, že aj dôležitej továrni na výrobu lietadiel v Trenčianskych Biskupiciach, ktorá bola začlenená pod Škodove závody v Dubnici nad Váhom, sa dodnes venovala len okrajová pozornosť. V rámci sekcie dokumenty a materiály vo Vojenskej histórii spracoval Peter Šumichrast správu administratívneho riaditeľa Továrne na dopravné prostriedky pplk. Emila Novotného. Problematike leteckej továrne

sa venoval aj Viliam Klabník v kapitole Modernizácia letového parku leteckého pluku a dodávky lietadiel zo zahraničia v publikácii *Slovenské letectvo 1939-1944 2*. Ľubomír Lipták je jedným z prvých autorov, ktorý stručne charakterizoval vývoj leteckej továrne v Trenčianskych Biskupiciach v monografii *Ovládnutie slovenského priemyslu nemeckým kapitálom*. K vojenskej leteckej výrobe na Slovensku uverejnil štúdiu vo Vojenskej histórii Stanislav Chytka - K pokusom o zavedenie vojenskej leteckej výroby na Slovensku (1941-1945). Dostatočná pozornosť sa nevenovala ani celkovo nemeckej politike a jej vplyvu na zbrojársky priemysel na Slovensku, konkrétne na Považí, keďže tam sa nachádzali kľúčové zbrojárske závody.

K najdôležitejším zdrojom poznania patria spomienky slovenských národohospodárov Petra Zaťka - *Národohospodár Peter Zaťko spomína* a Imricha Karvaša - *Moje pamäti. V pazúroch Gestapa*. Hospodárskou situáciou na Slovensku po vypuknutí Slovenského národného povstania sa podrobne zaoberal vtedajší minister hospodárstva Gejza Medrický - *Minister spomína*. Vyšli aj pamäte ríšskeho ministra pre zbrojenie a vojnovú výrobu Alberta Speera - *Řídil jsem Třetí říši*.

Postupne sa vydávali aj dokumenty: Michal Schvarc, Martin Holák a David Schriffel - „*Tretia ríša*“ a vznik Slovenského štátu Dokumenty I. a potom neskôr Dokumenty II., od Eduarda Nižňanského *Slovensko – nemecké vzťahy 1938-1941 v dokumentoch I. Od Mníchova k vojne proti ZSSR*, od Ladislava Suška - *Das Deutsche Reich und die Slowakische Republik 1938-1945. Von München bis Salzburg 1938-1940*. Zo zahraničných publikovaných dokumentov autorka využíva k nemeckej zahraničnej politike *Documents on German Foreign Policy* a k bombardovaniu nemeckého územia a výrobných fabriek *The Strategic Air War Against Germany 1939-1945. The official Report of the British Bombing Survey Unit*, ďalej *The United States Strategic Bombing Survey European War. Volume 3. The Effects of Strategic Bombing on the German War Economy* a *The United States Strategic Bombing Survey European War. Volume 14. Wiener Neustadter Flugzeugwerke Wiener Neustadt Austria*.

V súčasnosti existujú aj viaceré zahraničné práce v nemeckom a anglickom jazyku, ktoré sa zaoberajú hospodárskou politikou nacistického Nemecka v danom období. Konkrétne vzťahom Slovenska a Nemeckej ríše Tatjana Tönsmeier – *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939-1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn* a Tatjana Tönsmeier – *Die Bedeutung der Slowakei für das Deutsche Reich in den Jahren 1939-1945*, Jörg Hoensch *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik*. Svetovo uznávaným odborníkom na hospodárstvo nacistického Nemecka je britský historik Adam Tooze s monografiami *The wages of destruction. The making and breaking of the Nazi economy* a *Statistics and the German State 1900-1945. The making of Modern Economic Knowledge*. Ďalšími významnými prácami sú *War and Economy in the Third Reich* od britského historika Richarda J. Overho, monografie od britského historika Alana Milwarda *Die deutsche Kriegswirtschaft 1939-1945*, ďalej *War, Economy and Society 1939-1945*, štúdia *The Reichsmark Bloc and the International Economy („Führerstaat“)*, *Die deutsche Wirtschaft in der Zwischenkriegszeit* od Dietmara Petzinu, *Geschichte der Deutschen Kriegswirtschaft 1939-1945* autorom je Dietrich Eichholtz, *Working for the new order. European business under german domination 1939-1945* od Joachima Lunda a mnohé ďalšie monografie a štúdie.

Cieľom publikácie je priblížiť problematiku zbrojárskeho priemyslu na strednom Považí v rokoch 1938-1945 so zameraním na dva najväčšie a najvýznamnejšie slovenské zbrojárske závody v Dubnici nad Váhom a Považskej Bystrici a od roku 1943 aj Leteckú továreň v Trenčianskych Biskupiciach (do roku 1943 o ňu Nemci neprejavovali záujem). Cieľom autorky je analyzovať proces nemeckej exploatácie slovenského zbrojárskeho priemyslu a zároveň produkciu, odbyť, investície, výrobný program, obchodné aktivity, sociálny program považských zbrojoviek v nadväznosti na domácu a zahraničnú politiku. Vývin situácie v závodoch sa sleduje a chápe v štruktúrach odvetvia, mesta, štátu, koncernových väzieb a kapitálových tokov. Zámerom autorky nebolo komplexné spracovanie problematiky slovenského zbrojárskeho priemyslu, čo by si vyžadovalo širší vedecký tím pracovníkov, ale výber sa zúžil práve na

dva najväčšie slovenské zbrojárske závody na Považí a Leteckú továreň v Trenčianskych Biskupiciach aj vzhľadom na ich vzájomnú prepojenosť.

Cieľom monografie je zároveň podrobne spracovať uvedenú problematiku, ktorej bola doteraz venovaná len malá pozornosť. Zámerom je ukázať, analyzovať a vysvetliť reálnu situáciu v zbrojárskom priemyselnom odvetví od jeho počiatkov v tridsiatych rokoch 20. storočia do zániku 1. Slovenskej republiky v roku 1945.

Monografia je rozdelená do šiestich samostatných kapitol a viacero podkapitol na základe kombinácie chronologického a tematického prístupu. Monografia obsahuje štyri hlavné bloky podľa hlavných časových úsekov a dva tematické bloky o deštrukcii zbrojárskych závodov a o sociálnom vývoji v sledovaných podnikoch.

Prvá a zároveň úvodná kapitola *Zbrojársky priemysel na Slovensku v tridsiatych rokoch 20. storočia* venuje pozornosť budovaniu zbrojárskeho priemyslu na území Slovenska (v rámci Československa) v dôsledku zvýšenia dodávok zbraní a munície pre československú armádu a ich export do sveta, ale aj reálnu možnosť ohrozenia zo strany Nemecka. Úvodná kapitola prekročila rámec vytýčeného časového rozmedzia, pretože bez hodnotenia vývoja zbrojárstva od konca dvadsiatych rokov 20. storočia do vzniku Slovenského štátu v širších hospodársko-politických súvislostiach by ďalší rozvoj sledovaného odvetvia bol len ťažko zrozumiteľný. Kapitola tvoria dve časti, mapujúce vývoj do jesene 1938 a obdobie druhej Č-SR na prelome rokov 1938-1939.

Druhá kapitola pod názvom *Zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1939-1941 (od vzniku Slovenského štátu do vojny proti Sovietskemu zväzu)* sa zameriava na ovládnutie zbrojárskych závodov na Považí Nemeckom, ich začlenenie v rámci koncernov Škodovky a Zbrojovky do nemeckého koncernu Hermann Göring Werke a otázku postavenia slovenských pobočných závodov v rámci formovania nemeckej ochrannej zóny na západnom Slovensku. Kapitola zároveň zahŕňa uzatvorené slovensko – nemecké zmluvy súvisiace s využitím slovenského hospodárstva a v rámci neho aj zbrojárskeho priemyslu. V samostatných podkapitolách je vysvetlený mechanizmus financovania

zbrojoviek cez systém clearingových účtov a špecifické problémy zbrojárskej výroby v rokoch 1939-1940 spojené s nedostatkom surovín, neujasnenými zahraničnoobchodnými vzťahmi po rozdelení Československa, ako aj s nedostatkom objednávok od nemeckej brannej moci. Časová ohraničenosť druhej kapitoly vychádza zo zmeny situácie v zbrojárskom priemysle po vypuknutí vojny proti Sovietskemu zväzu.

Zatiaľ čo v rokoch 1939-1940 slovenská zbrojná výroba stagnovala a dokonca mala v určitých etapách klesajúcu tendenciu, situácia sa začala výraznejšie meniť po zastavení nemeckého postupu na východnom fronte na prelome rokov 1941/1942. Nemecko so svojou stratégiou „Blitzkrieg“ nebolo pripravené na dlhšie vedenie vojny, pretože celé nacistické plánovanie vojnového hospodárstva sa dovtedy orientovalo na rýchle víťazstvo. Tretia kapitola pod názvom *Rozvoj zbrojárskej výroby na strednom Považí (od vojny proti Sovietskemu zväzu do leta 1943)* sa venuje obdobiu, keď vzrástol význam aj dubnického závodu a Považskobystrickej zbrojovky. V spolupráci s Nemeckom sa uskutočnil technický rozvoj v povážskych zbrojovkách a výrazné rozšírenie výrobných programov. Časová ohraničenosť tretej kapitoly vychádza opäť zo zmeny situácie a s plánovanými rozsiahlymi investíciami do slovenského zbrojárského priemyslu v lete 1943.

Štvrtá kapitola *Maximálne využitie slovenského zbrojárského priemyslu na strednom Považí pre potreby nemeckej brannej moci (od leta 1943 – po zánik 1. Slovenskej republiky)* sa zaoberá najväčším rozmachom slovenského zbrojárského priemyslu. Súviselo to najmä so stále sa stupňujúcimi požiadavkami nemeckej armády na zbrojnú výrobu, čo spôsobilo podriaďovanie záujmov celého slovenského priemyslu a hospodárstva výrobe zbraní a munície. V priebehu roka 1944 objem výroby zbraní dosahoval v slovenskom hospodárstve závratné rozmery. V dôsledku leteckého bombardovania nemeckých fabrík sa v rámci tzv. mozaikového rozptýleného hospodárstva premiestňovali na Slovensko aj celé výrobné jednotky z Nemecka. V tomto období sa Škodove závody v Dubnici nad Váhom stali najväčším zbrojárskym komplexom na území Slovenska. Plánované rozsiahle investície na rok 1945 a rozširovanie

výroby v považských zbrojovkách sa však už nepodarilo uskutočniť. Práve naopak, v súvislosti s približujúcou sa sovietskou armádou sa prikročilo k evakuácii zamestnancov a strojného zariadenia. Samostatnú podkapitolu tvorí odboj zamestnancov považských zbrojoviek a nemecké represálie. Osobitná pozornosť sa v podkapitole venuje aj Leteckej továrni v Trenčianskych Biskupiciach.

Piata kapitola *Evakuácia a ničenie zbrojárskych závodov na strednom Považí* ukazuje a analyzuje záverečnú fázu vo vývoji slovenského zbrojárskoho priemyslu pod kontrolou Nemecka spojenú s evakuáciou výrobného zariadenia a ničéním zbrojárskych závodov. Deštrukcia zbrojárstva je zobrazená ako súčasť širšieho procesu demontáže, odsunu a postupnej likvidácie technickej základne hospodárstva, ktorý začal už v jesenných mesiacoch roka 1944 po obsadení Slovenska nemeckými jednotkami a pokračoval až od úplného zániku Slovenského štátu v jarných mesiacoch roka 1945 na podklade slovensko-nemeckých dohôd, vynútených nemeckou stranou.

Zámerom poslednej šiestej kapitoly *Zamestnanosť, národnostné a sociálne pomery v zbrojárskych závodoch na strednom Považí v rokoch 1939-1945* je venovať špeciálnu pozornosť nielen histórii podniku ako takého a zbrojárskej výrobe, ale aj zamestnancom zbrojoviek. Autorka postupne hodnotí problematiku zamestnanosti, personálne otázky, národnostnú štruktúru zamestnancov, mzdové pomery, sociálne zabezpečenie a v podmienkach vojny veľmi dôležitý problém zásobovania. Súčasťou práce sú aj prílohy, ktoré obsahujú dobové fotografie.

Rozhodujúcim zdrojom poznatkov bol pre autorku rozsiahly archívny výskum primárnych materiálov, ktorý sa realizoval nielen v slovenských, ale aj v zahraničných archívoch. Hlavnú zložku tvoril výskum v českých archívoch *Státního oblastního archivu v Plzni* (ktorého súčasťou je Archiv spoločnosti Škoda) a v *Moravskom zemskom archive v Brne*, pretože obe považské zbrojovky mali svoju centrálu v českých krajinách. Archiv spoločnosti Škoda zahŕňa celé rozpätie činnosti Škodovky, čiže aj v období spoločnej republiky a druhej svetovej vojny. Archiv neobsahuje len dokumenty plzeňského závodu, ale aj mimoplzeňských súčastí kon-

cernu a pražského generálneho riaditeľstva. Výskum bol nevyhnutný pre spracovanie problematiky Škodových závodov v Dubnici nad Váhom. V Moravskom zemskom archive autorka preskúmala rozsiahly fond Zbrojovky Brno, ktorého súčasťou sú aj dokumenty k pobočnému závodu v Považskej Bystrici. K dejinám považských zbrojoviek bol dôležitý výskum fondov Akciová spoločnosť predtým Škodové závody Plzeň pobočný závod Dubnica, fond Zbrojovka Považská Bystrica a fond Trenčianska župa II. – Župný úrad v Trenčíne (1940-1945) v *Štátnom archíve v Bytči*. K Leteckej továrni v Trenčianskych Biskupiciach sa nachádza podstatná časť dokumentov vo fonde OMNIA, závod v Trenčianskych Biskupiciach v *Štátnom archíve v Bratislave* a vo fonde Ministerstvo hospodárstva 1938-1945 v *Slovenskom národnom archíve v Bratislave*.

Keďže problematika práce je zameraná na zbrojársky priemysel, využili sa v nej aj dokumenty a iné materiály z *Vojenského historického archívu v Bratislave* a z *Vojenského historického archívu v Prahe*. Práca zároveň čerpá aj z Národného archívu v Prahe z fondov Úrad riíškeho protektora 1939-1945 a Státní akce stehovací. Vzhľadom k vzájomnému prepojeniu a dôležitosti vzťahov medzi Slovenskom a Nemeckom počas existencie prvej Slovenskej republiky, kde sa vysoká miera pozornosti a záujmu prikladala práve hospodárstvu a v rámci neho zbrojárskeho priemyslu, autorka využíva aj materiály z Alexandrijského archívu v Slovenskom národnom archíve a z nemeckých archívov: *Bundesarchiv Berlin* a *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin*.

Monografia *Slovenský zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1938-1945* by mala čitateľovi objasniť reálnu situáciu v kapitálovom, hospodársko-politickom, technickom, personálnom a sociálnom vývoji zbrojárskych podnikov na strednom Považí v uvedenom období. Obsah je zároveň zasadený do rámca širších súvislostí medzinárodného a vnútroštátneho hospodársko-politického, technicko-vojenského a sociálneho vývoja s osobitným zreteľom na ochranný vzťah Slovenska k nacistickému Nemecku.

**Názov: Zbrojersky priemysel na strednom Považí
v rokoch 1938-1945**

Autor: Mgr. Zdenka Hešterová, PhD.

Recenzenti: Prof. PhDr. Karol Fremal, CSc., Doc. PhDr. PaedDr. Karol Janas, PhD., PhDr. Ľudovít Hallon, CSc.

Návrh obálky: Mgr. art. Zuzana Ceglédová

Náklad: 100 ks

Rozsah: 224 strán

Vydanie: prvé

Vydala:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Filozofická fakulta

Tlač: EQUILIBRIA, s.r.o. Košice

ISBN 978-80-557-0824-9